

О. Фльоровим: історико-методичний аспект [Текст]: Ю.М. Носко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. М.О. Носко. – Чернігів: ЧДПУ, 2008 – Випуск 56. Серія: педагогічні науки: Збірник. – С. 74–76.

36. Павло Костянтинівич Федоренко: (Біобібліогр. покажч.) / Скл. О.Б. Коваленко, Л.В. Студьонова, В.В. Ткаченко; Відп. за вип. П.В. Грищенко. – Чернігів, 2003. – 24 с. – («Історики та краєзнавці Чернігівщини». – Вип. 1).

37. Петро Іванович Смолічев: (Біобібліогр. покажч.) / Скл. В.Г. Мудрицька, О.Є. Черненко; Наук. ред. О.Б. Коваленко; Ред. І.Я. Каганова; Відп. за вип. П.В. Грищенко. – Чернігів, 2006. – 14 с. – («Історики та краєзнавці Чернігівщини». – Вип. 9).

38. Півстоліття невтомної праці / За ред. В.І. Півторадні. – К.: Радянська школа, 1966. – 100 с.

39. Публикация труда А.П. Флерова «Константин Дмитриевич Ушинский», подготовленная А.А. Щеголевым и Е.В. Кондратенко // Педагогика. – 2006. – № 2. – С. 71–76.

40. Сапон В. Вчительська альма-матер / В. Сапон // Деснянська правда. – 2006. – 16 листопада. – С. 1.

41. Сердюк Л. А. Науково-педагогічна діяльність першого директора Чернігівського учительського інституту О.П. Фльорова / Л. Сердюк // Три століття гуманітарної та педагогічної освіти в Чернігові: від колегіуму до університету: Збірник матеріалів Ювілейної наукової конференції, присвяченої 300-річчю Чернігівського колегіуму і 85-річчю Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів: Сіверянська думка, 2001. – 125 с. – С. 89–91.

42. Сірополко С.О. Історія освіти в Україні / С.О. Сірополко. – К.: Наукова думка, 2001. – 912 с.

43. Суярко С.Я. Чернігівському державному педагогічному інституту – 80 років / С.Я. Суярко // Чернігівські відомості. – 1996. – 20 вересня. – С. 4.

44. Тищенко М. Фізмату – дев'ять десятиліть / М. Тищенко // Деснянська правда. – 2006. – 23 травня. – № 59 (27433). – С. 1.

45. Ткаченко В.В. Історичне краєзнавство: Чернігово-Сіверщина у перше повоєнне двадцятиріччя: Навч. посіб. / В.В. Ткаченко – К.: Знання, 2007. – 215 с.

46. Філоненко О.В. Професійна підготовка майбутніх учителів на Україні у 20-х роках ХХ ст. / О.В. Філоненко // Вісник Черкаського університету. – 2009. – Серія «Педагогічні науки». – Випуск 149. – С. 83–88.

47. Флеров Алексей Павлович (1866–1954): библиография, список опубликованных работ, перечень рукописных трудов. – 30 с.

48. Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка: з минулого в майбутнє: бібліогр. покажч. / Уклад. Н.Ф. Головатенко; відп. ред. Г.Г. Макарова. – Чернігів, 2010. – 32 с.

49. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навч. посібник / Наук. ред. В. М. Шейко. – К.: Кондор, 2006. – 264 с.

50. Шкварчук В. Природжений християнин (За матеріалами «Справи № 37058» СПБ УДБ ЧОУ НКВС і «Справи № 4225» слідчастини ЧОУ МДБ. Фонд зберігання П – 14829 і П – 1360) / В. Шкварчук // Чернігівські відомості. – 1995. – 22 грудня. – С. 4.

51. Явоненко О.Ф. З оптимізмом і надією – в нове тисячоліття: Чернігівському педінституту – 80 // Деснянська правда. – 1996. – 5 жовтня. – С. 1–2.

52. Явоненко О.Ф. Наш інститут (1916–1996) / О.Ф. Явоненко // Початкова школа. – 1996. – вересень. – № 9 (327). – С. 4–6.

53. Явоненко О. Чернігівський державний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка: з минулого в майбутнє / О.Ф. Явоненко // Три століття гуманітарної та педагогічної освіти в Чернігові: від колегіуму до університету: Збірник матеріалів Ювілейної наукової конференції, присвяченої 300-річчю Чернігівського колегіуму і 85-річчю Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. –

Чернігів: Сіверянська думка, 2001. – С. 3–4.

54. Явоненко О. Ф. Щедрий ужинок на освітянській ниві / О.Ф. Явоненко // Деснянська правда. – 1998. – 20 серпня. – № 133 (26232). – С. 3.

55. Явоненко О.Ф. У руслі традицій, із розумінням сьогодення та поглядом у майбутнє / О.Ф. Явоненко // Деснянська правда. – 2001. – 25 жовтня. – № 125 (26737). – С. 5.

56. Ясницький Г.І. Розвиток народної освіти на Україні (1921–1932 рр.) / Г.І. Ясницький. – К.: Видавництво Київського університету, 1965. – 256 с.

Пригорницкая Е.Ю. Историография вопроса роли Черниговского института народного образования в социокультурной жизни Северного Левобережья (1920–1930 гг.)

В статье проанализированы работы предыдущих годов, которые касались темы образования в УССР в общем и в городе Чернигове в частности. Акцентировано внимание на исторических трудах, в которых охарактеризована роль Черниговского института народного образования в социокультурной жизни региона начала XX века.

Ключевые слова: социокультурная деятельность, институт народного образования, историография, УССР, Чернигов, XX век.

Pryhornytska O.Yu. Historiography of the role of Chernihiv institute of the folk education in socio-cultural life of the Northern Left-bank Ukraine (1920–1930)

The article analyzes the works of the previous years, which had concerned the theme of education in the UkrSSR in general and in particular in the city of Chernihiv. We are focus on historical works, which had characterized the role of Chernihiv institute of the folk education in socio-cultural life of the region of the early twentieth century.

Key words: socio-cultural activities, institute of the folk education, historiography, UkrSSR, Chernihiv, twentieth century.

14.03.2014 р.

УДК 94:352(477) «1917»

М.В. Попапенко

З'їзд ПРЕДСТАВНИКІВ МІСТ ПІВНІЧНОЇ УКРАЇНИ (11–14 ГРУДНЯ 1917 Р.)

Висвітлюється перебіг з'їзду представників міст Північної України. Аналізуються його рішення щодо реформування міського самоврядування у постімперській Росії, а також розв'язання поточних соціально-економічних проблем міст Київської, Подільської, Волинської, Полтавської та Чернігівської губерній, спричинених війною та революцією.

Ключові слова: революція, міське самоврядування, Всеросійський союз міст, Союз міст Північної України.

Однією із найбільш впливових громадських організацій, які виникали на початку Першої світової війни для мобілізації суспільства імперії на задоволення потреб воєнного часу, був Всеросійський союз міст. Його установчий з'їзд відбувся у серпні 1914 р. у Москві. До літа 1917 р.

Союз об'єднував представників 640 із 790 міст Росії [1, 12]. Особливо активну діяльність він розгорнув на території українських губерній Російської імперії, що межували із фронтом. Сфера активності союзу постійно розширювалась. До початкового завдання із організації медико-санітарної допомоги для армії з 1915 р. додалась допомога біженцям і військовополоненим. Стрімке погіршення соціально-економічної ситуації в містах у 1916 р. активізувало діяльність економічних відділів союзу, які залучались до вирішення продовольчої та паливної проблем в містах. Із поваленням самодержавства на початку 1917 р. розширилась сфера впливу союзу на громадсько-політичне життя міст. Його представники все більш активно залучались до діяльності міських дум та їх управ, впливали на формування їх політичної платформи. Саме участь Всеросійського союзу міст у революційних перетвореннях на території Наддніпрянської України залишається малодослідженою. Окремі аспекти вказаної проблеми висвітлені в публікаціях О. Реєнта та О. Сердюка [5], О. Доніка [4] та ін.

Значущим, але маловідомим епізодом громадсько-політичної активності Союзу був з'їзд представників міст Північної України. Ініціатором його скликання в Києві на 11–14 грудня 1917 р. був Київський обласний комітет Всеросійського союзу міст. Для участі в роботі з'їзду прибув 71 делегат від 27 міст Київської, Подільської, Волинської, Полтавської та Чернігівської губерній. Географія з'їзду була нерівномірною і відносно вузькою. Так, 10 міст Київської губернії представляло 32 делегати. 3-поміж них найбільш чисельною (13 осіб) була делегація від Києва. 3 Полтавської губернії прибуло 23 делегати від 10 міст. Лише по 3 міста Волинської та Чернігівської губерній надіслали представників на з'їзд. Найменшим було представництво Подільської губернії, яке нараховувало 3 представників від Могильова [див. табл. 1]. Такий стан речей найперше зумовлювався перипетіями революційного часу (фінансові труднощі, дезорганізація транспортних сполучень, війна УНР з більшовиками та ін.), а також організаційними проблемами.

Таблиця 1.

Склад делегатів з'їзду

Губернія	Місто	Кількість делегатів
Київська	Київ	13
	Біла Церква	1
	Васильків	2
	Звенигородка	2
	Ірпінь	3
	Радомишль	3
	Сквира	3
	Тараща	1
	Умань	1
	Черкаси	3

Подільська	Могильов	3
Волинська	Житомир	1
	Острог	1
	Рівне	4
Полтавська	Полтава	5
	Зіньків	1
	Золотоноша	2
	Кременчук	1
	Лохвиця	1
	Лубни	2
	Миргород	1
	Переяслав	3
	Прилуки	4
	Ромни	3
Чернігівська	Чернігів	3
	Конотоп	3
	Борзна	1

Увесь пленум з'їзду був представлений виключно діячами міського самоврядування. Переважна їх більшість репрезентувала думи та їх управи. До делегацій від Радомишля та Сквири було уведено також по одному представнику від продовольчих управ. Варто відзначити досить низьке представництво керівного складу дум та управ. На з'їзді були присутніми лише 4 міські голови (Київ, Звенигородка, Черкаси та Лохвиця) та 3 головуючих думами (Київ, Васильків та Ірпінь) [6, 3–4]. На особливу увагу заслуговує і партійний склад учасників з'їзду, який значною мірою відображав перемогу соціалістичних партій на виборах до міських дум влітку – восени 1917 р. Зокрема, найбільшими були фракції російських (12 осіб) та українських (11 осіб) соціал-демократів. Відчутним було і переважання національних політичних сил над загальноросійськими в першу чергу завдяки українським (23 осіб) та єврейським (15 осіб) партіям [див. табл. 2].

Таблиця 2.

Партійний склад учасників з'їзду

Назва партійної фракції	Кількість осіб
Російські соціал-демократи	12
Українські соціал-демократи	11
Безпартійні	10
Російські соціалісти-революціонери	6
Об'єднана єврейська соціалістична робітничка партія	6
Партія народної свободи	4
БУНД	4
Українські соціалісти-революціонери	4
Сіоністи	3
Українські радикали	3
Польське коло	2

Народні соціалісти	2
Український соціалістичний блок	2
Українські соціалісти-федералісти	2
Український трудовий блок	1
Єврейський безпартійний блок	1
Єврейські демократи	1
Безпартійні соціалісти	1
Позапартійні руські виборці	1
Фракційність нез'ясована	3
Всього	79

Розбіжності між кількістю делегатів з'їзду (71 особа) та членів політичних фракцій (79 осіб) вказує на те, що у нарадах з'їзду брали активну участь присутні представники різних інституцій Всеросійського союзу міст, зокрема, Комітету Південно-Західного фронту Союзу міст, Виконавчого комітету службовців Союзу міст Південно-Західного фронту, Київського міського комітету Союзу міст, Київського обласного комітету Союзу міст та його відділів. Вагомості їх представництва додавала присутність голови Комітету Південно-Західного фронту Союзу міст І. Кирилова, голови Київського обласного Комітету Союзу міст М. Луночарського, члена цього ж комітету, який входив до Головного комітету Всеросійського союзу міст, В. Уляницького [6, 5].

З'їзд відкрився вітальними промовами голови Київського обласного комітету Союзу міст М. Луночарського та Київського голови Є. Рябцева. Після цього відбулись вибори президії, до якої увійшли головоючий В. Дрелінг, товариші головоючого В. Годило-Годлевський, Ф. Володкевич, О. Верзилов, І. Кирилов, секретарі І. Фрумін та С. Драгоманов.

Безпосередня робота з'їзду була традиційною й передбачала заслуховування та обговорення докладів із наступним ухваленням резолюцій. Увазі пленуму були представлені наступні доклади: «Взаємини органів міського самоуправління і державної влади» (Г. Шполянський), «Права міських дум при цивільному управлінні містами» (В. Вакар), «Продовольче питання в містах» (І. Черниш), «Питання демобілізації в містах» (О. Гінзбург), «Завдання Крайового Союзу міст» (І. Фрумін), «Організація Крайового Союзу міст» (С. Драгоманов). Ще один україно важливий доклад В. Дрелінга «Фінансова політика міст» залишився не заслуханим, оскільки у останній день з'їзду делегати повернулись до обговорення продовольчого питання, яке тривало увесь день.

Усі рішення і постанови з'їзду поєднувались в цілісну й розгорнуту програму дій, яка передбачала:

1) реформування міського самоврядування (суверенізація від органів загальнодержавної влади та земського самоврядування, виборність посад, монополізація цивільного управління містами та ін.);

2) вирішення нагальних соціально-економічних проблем міст воєнного часу (подолання продовольчої кризи, участь у демобілізації армії, зміцнення і комерціалізація муніципального господарства, активізація державного кредитування, пошук нових джерел оподаткування та ін.);

3) реорганізацію Всеросійського союзу міст (вироблення уніфікованої моделі підпорядкування крайових комітетів союзу, перегляд структури останніх у зв'язку із ліквідацією Комітету Південно-Західного фронту та ін.) [6, 6–17].

Головним результатом з'їзду стало утворення Союзу міст Північної України та його керівних органів – Ради, Комітету й ревізійної комісії. В них значна частина посад надавалась делегатам від Києва, а також представникам названих комітетів Всеросійського союзу міст. Із 12 членів Комітету 6 були делегатами від Києва, а ще 3 репрезентували Київський окружний та Південно-Західний фронтовий комітети Всеросійського союзу міст. Також було ухвалено Устав Союзу міст Північної України, яким визначались напрямки його діяльності та встановлювались правила функціонування та взаємодії керівних органів.

Резолютивна частина з'їзду також свідчить про визнання його учасниками зверхності органів влади УНР [2, 105]. Зокрема, висловлювались сподівання на співпрацю із Генеральним секретаріатом у справі подолання продовольчої кризи. У свою чергу Центральній раді пропонувалось розширити повноваження органів міського самоврядування під час проведення адміністративної реформи. Показово у цьому відношенні була й участь в роботі з'їзду представника Генерального секретаріату внутрішніх справ УНР М. Шугаєвського [6, 5].

Утворення Союзу міст Північної України учасниками з'їзду сприймалось як поштовх до утворення у Наддніпрянщині аналогічних крайових союзів. З цією метою пропонувалось скликати з'їзди представників міст у Харкові та Одесі [6, 17]. Проте, ця ініціатива не була втілена у життя через поширення у тому ж таки грудні 1917 р. на Півдні та Сході України фактичної влади більшовиків. На початку січня 1918 р. вони приступили до ліквідації «старорежимного і буржуазного» Всеросійського союзу міст [1, 24]. Подальше існування Союзу міст Північної України теж не було безхмарним. Захоплення більшовиками Києва фактично паралізувало на нетривалий час його функціонування. Про відновлення діяльності свідчить приєднання до Союзу в середині лютого 1918 р. Вінниці – єдиного губернського центру так званої Північної України, який не надіслав представників для участі в роботі з'їзду [3]. За часів гетьманату П. Скоропадського Союз було реорганізовано у Спілку міст Північної України, діяльність якої фактично паралізувалась конфліктом між державною владою та її апаратом на місцях з одного боку та органами місцевого самоврядування з іншого [7, 19].

Таким чином, з'їзд представників міст Північної України є своєрідним лакмусовим папірцем доволі важливих змін у громадсько-політичному житті. Він засвідчив, що анонсовані переважно ліберальним керівництвом Всеросійського союзу міст реформи в дусі децентралізації влади мали підтримку новообраних «лівих» міських дум. Склад учасників з'їзду та характер окремих рішень переконливо свідчать, що наприкінці 1917 р. у житті міст все більшу роль відігравав український національний рух.

Додаток № 1.

Устав Союзу городов Северной Украины

1. Союз городов Северной Украины имеет целью содействовать органам городского самоуправления Сев. Украины в осуществлении стоящих перед ними задач и защите их общих интересов.

Примечание: Территорией Союза в настоящее время являются города губерний Киевской, Подольской, Волынской, Полтавской и Черниговской.

2. Для достижения этой цели, Союз, через свои органы: А) идейно и практически руководит и объединяет деятельность органов городского самоуправления Сев. Украины при разработке и проведении в жизнь мероприятий по: а) градостроительству, б) социально-коммунальному праву, в) финансам, г) хозяйственной деятельности, д) муниципальной гигиене, е) культурно-просветительной и ж) социальной деятельности и, наконец з) организации административной работы в органах самоуправления; Б) Поддерживает издание трудов, имеющих предметом научные исследования по вопросам муниципального дела, сам производит такого рода исследования, издает труды, выпускает в свет периодические издания по вопросам муниципального хозяйства и управления; В) Создает учреждения для снабжения городов необходимыми продуктами и предметами, приобретает и отчуждает имущество, содействует увеличению земельного фонда городов и пр.

3. Соответственно указанным отраслям муниципальной деятельности при Союзе городов Сев. Украины образуются отделы.

4. Направление, общее руководство и наблюдение за деятельностью исполнительных органов Союза, согласно с постановлениями общего собрания представителей городов, вошедших в Союз, лежит на Совете, избираемом на Съезде представителей городов Сев. Украины, состоящих членами Союза. Совет избирается на срок полномочий Городских Дум и собирается не менее одного раза в два месяца. По заявлению представителей, хотя бы одной губернии, Комитет Союза созывает заседание Совета в течение 2 недель со дня поступления этого заявления в Комитет. Заседания Совета считаются законными, если в них принимает участие не менее

1/3 членов Совета, представителей губерний.

5. Число членов Совета определяется на общем собрании представителей городов, вступивших в число членов Союза, из расчета 5 человек на губернию.

Примечание: Учредительный Съезд Союза избирает Совет Союза, представляя право погубернским съездам Союза замены и дополнения своих представителей. В дальнейшем представители в Совете избираются на губернских съездах.

6. Непосредственное руководство деятельностью Союза лежит на Комитете Союза, избираемом на общем собрании представителей членов Союза Городов.

7. Комитет состоит из председателя, двух товарищей председателя и известного количества членов, число которых определяется общим собранием представителей городов – членов Союза.

Примечание: В число членов Комитета входят представители служащих, по одному представителю от каждого отдела с правом совещательного голоса и в вопросах, касающихся служащих, с правом решающего голоса.

8. Члены Комитета распределяют между собой обязанности по руководству отделами Союза.

9. Комитет представляет Союз при сношениях с лицами и учреждениями. К компетенции Комитета, помимо указанного в § 6, относятся: а) устройство и наблюдение за канцелярией Союза; б) приглашение и назначение ответственных служащих; в) исполнение постановлений общего собрания; г) составление проекта сметы Союза; д) составление программы общих собраний; е) созыв общих собраний представителей городов – членов Союза; ж) ведение протоколов заседаний Совета и общих собраний; з) счетоводство и управление имуществом Союза и и) издание трудов, отчетов и других публикаций.

10. Одновременно с избранием Комитета Съезд выбирает ревизионную комиссию в составе 5 членов.

11. В Союз городов Сев. Украины могут входить все поселения, на которые распространяется закон о городском общественном самоуправлении.

12. Обыкновенное общее собрание представителей городов Северной Украины созывается ежегодно к 1-му ноября.

Примечание: В случае экстренной необходимости, Комитетом Союза могут быть созваны чрезвычайные собрания.

13. Каждый город, участвующий в Союзе, имеет право делегировать на съезд любое число представителей. Однако, при решении вопросов голосованием, а также при выборах членов Комитета и других должностных лиц Союза Городов, города пользуются правом решающего голоса по следующему расчету: города, имеющие менее 10 000 жителей – 2 голоса, от 10 тис. до 20 тис. – 3

голоса, от 20 тис. до 50 тис. – 4 голоса, от 50 тис. и выше – 5 голосов, однако никто из членов Союза не может пользоваться больше чем одним голосом.

14. В компетенцию общего собрания представителей городов Северной Украины входит: а) избрание председателя и членов Комитета и ревизионной комиссии Союза, б) проверка и утверждение отчета ревизионной комиссии, в) обсуждение административных вопросов, возбужденных Советом или одним из членов Союза, г) обсуждение стоящих в порядке дня докладов и сообщений, д) избрание членов специальных комиссий, е) назначение места следующего собрания, ж) утверждение сметы доходов и расходов Союза и з) изменение устава.

15. Для покрытия расходов Союза, каждый город вносит в кассу Союза ежегодно по 50 рублей на каждые тысячу жителей.

Примечание: Смета на первую половину 1918 года может быть утверждена Советом Союза после представления проекта ее Комитетом. Проект этот представляется с заключением ревизионной комиссии по этому вопросу. До утверждения сметы все расходы производятся по решению Комитета. Отчет за это время представляется одновременно со сметой на первую половину 1918 года.

Цит. за: Съезд городов Северной Украины (Киевской, Подольской, Волынской, Полтавской и Черниговской губ) 10 – 13 декабря 1917 года. Киев. – К., 1918. – С. 18–20.

Посилання

1. Асташов А. Всероссийский Союз Городов. 1914– 1918 гг. / автореф. дис. канд. ист. наук: 07.00.02 / А. Асташов. – М., 1994. – 27 с.
2. Бойко В. Визнання міськими думами влади УЦР у листопаді – грудні 1917 р. / В. Бойко // Проблеми вивчення Української революції 1917–1921 рр. – К., 2002. – Вип. 1. – С. 102–110.
3. Державний архів Вінницької області, ф. 262, оп. 1, спр. 29, арк. 47, 60.
4. Донік О. Діяльність громадських організацій і товариств у справі допомоги військовим та цивільному населенню в Україні у роки Першої світової війни (1914–1918 рр.) / О. Донік // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – 2002. – Вип. 4. – С. 155–182.
5. Рєєнт О. Перша світова війна і Україна / О. Рєєнт, О. Сердюк. – К., 2004. – 480 с.
6. Съезд городов Северной Украины (Киевской, Подольской, Волынской, Полтавской и Черниговской губ) 10–13 декабря 1917 года. Киев. – К., 1918. – 20 с.
7. Яременко О. Адміністративна реформа гетьмана Павла Скоропадського / О. Яременко. – Вінниця, 1998. – 40 с.

Потапенко М.В. Съезд представителей городов Северной Украины (11–14 декабря 1917 г.)

Освещается ход съезда представителей городов Северной Украины. Анализируются его решения, касающиеся реформирования городского самоуправления в постимперской России, а также решения поточных социально-экономических проблем городов Киевской, Подольской, Волынской, Полтавской и Черниговской губерний, обусловленных войной и революцией.

Ключевые слова: революция, городское самоуправление, Всероссийский союз городов, Союз городов Северной Украины.

Potapenko M.V. Congress of the City Representatives in the Northern Ukraine (December 11–14, 1917)

The author analyses the course of the congress of the city representatives in the Northern Ukraine and its resolution on municipality in the post-empire Russia as well as solving current social and political problems caused by the war and revolution in the cities of Kiev, Podolska, Volynska, Poltavska, and Chernihivska provinces.

Key words: revolution, municipality, All-Russian Union of Cities, Union of Cities of the Northern Ukraine.

17.03.2014 р.

УДК 94 (477): 64. 069. 7: (2-523.42+-021,414) «1922»

Протоиерей Александр Чурочкин

ИЗЪЯТИЕ ЦЕРКОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ПУТИВЛЬСКОМ УЕЗДЕ В 1922 ГОДУ

В статье на основании материалов Государственного архива Сумской области воспроизведены события кампании по изъятию церковных ценностей на территории исторического Путивльского уезда весной 1922 года. Помимо собственно фактического материала впервые публикуется сводная таблица, отображающая общее количество изъятых ценностей со всех монастырей, городских и сельских храмов уезда.

Ключевые слова: Путивль, Путивльский уезд, Церковь, комиссия, изъятие церковных ценностей.

В современной церковно-исторической литературе изъятие церковных ценностей, осуществлённое советской властью под видом помощи голодающему Поволжью, освещено довольно подробно. Излишне говорить, что кампания по изъятию сопровождалась кощунствами и поруганием святыни, многие священнослужители были подвергнуты репрессиям. Особую известность получило так называемое «Шуйское дело», когда 15 марта 1922 года в городе Шуя (Ивановская область, РФ) представители власти открыли пулемётный огонь по верующим, протестовавшим против изъятия ценностей. Весь цинизм кампании заключается в том, что «с самого начала операции средства, изъятые у Церкви, и не планировалось использовать для борьбы с голодом» [1].

Помимо «Шуйского дела», резонансным стало дело митрополита Петроградского Вениамина (Казанского), вместе с которым было арестовано 87 человек, четверо из которых (в т. ч. и митрополит Вениамин) были расстреляны.

Несмотря на то, что кампания по изъятию была проведена во всех без исключения губерниях,